

ความแตกต่างระหว่างการเพิกถอนการฉ้อฉลกับการโอนทรัพย์สินที่เป็นโมฆะ

The difference between the revocation of fraudulence and the transfer of the property which is void

ยุพดี ผ่องศรี¹

บทคัดย่อ

เมื่อบุคคลใดก่อหนี้ขึ้นย่อมมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชำระหนี้ที่ตนได้ก่อขึ้นนั้น หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ แต่กลับโอนทรัพย์สินของตนเองให้แก่บุคคลอื่นไปเสีย จนทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้หรือทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ในการบังคับชำระหนี้ การกระทำในลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายเนื่องจากไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้จากลูกหนี้ได้ ปัญหาเหล่านี้กฎหมายได้กำหนดวิธีการแก้ไขไว้ ด้วยการให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิร้องขอต่อศาลให้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ หรือที่เรียกว่าการเพิกถอนการฉ้อฉลเพื่อให้ทรัพย์สินที่ลูกหนี้โอนไปยังบุคคลอื่นกลับมาเป็นของลูกหนี้ดังเดิม แต่ทว่าในบางกรณีก็ไม่อาจจะเพิกถอนการฉ้อฉลได้ เนื่องจาก การโอนทรัพย์สินเหล่านั้นได้กลายเป็นโมฆะไปเสียแล้ว บทความนี้จึงต้องการนำเสนอให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการเพิกถอนการฉ้อฉลกับการโอนทรัพย์สินที่เป็นโมฆะ เพื่อประโยชน์ในการใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: หนี้ การโอนทรัพย์สิน การเพิกถอน โมฆะ

Abstract

When a person makes a debt, he or she will have the responsibility to repay the debt that he or she has created. If the debtor does not pay the debt, but transfer their property to another person and that cause the debtor cannot repay the debt or the creditors lose interest in enforcing debt. Such actions inevitably cause creditors suffered because no debt can be forced. The law has been fixed this problems by giving creditors the right to request the court to have a judgment or order to revoke the juristic act. It is called revocation of fraudulence. Aim to bring the property transferred back to the debtor. However, in some cases cannot be revoke fraudulent due to the transfer of those assets has become void. This article is intended to present the difference between the revocation of fraudulence and the transfer of the property which is void. For the sake of lawful use properly and appropriately.

Keywords: debt, transfer of property, revocation, void

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความนำ

สถานการณ์หนี้สินของคนไทย ตามรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทยชี้ให้เห็นถึงภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน ซึ่งหมายถึง หนี้ที่บุคคลธรรมดากู้ยืมจากสถาบันการเงิน พบว่าในไตรมาสที่ 1 ของปี พ.ศ. 2560 มีอัตราหนี้สิน ภาคครัวเรือนสูงถึง 11,480,921 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากในไตรมาสที่ 4 ของปี 2559 ที่มีจำนวน 11,469,309 บาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2560) แต่ตัวเลขหนี้สินภาคครัวเรือนเป็นเพียงตัวเลขของหนี้ส่วนหนึ่งที่ธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถรวบรวมข้อมูลได้ ในความเป็นจริงยังคงมีหนี้อื่นๆ ที่เกิดขึ้นและอยู่นอกขอบเขตการรับรู้ของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น หนี้นอกระบบที่ไม่ใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน ดังนั้นแท้จริงแล้วยังคงมีหนี้อีกจำนวนหนึ่งในสังคมที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นจำนวนเท่าใด แต่ถึงกระนั้นการที่บุคคลมีภาระหนี้สินก็คงไม่ใช่เรื่องร้ายไปเสียทีเดียว ตราบใดที่ลูกหนี้ยังคงมีศักยภาพในการชำระหนี้คืนได้ ทว่าในบางครั้งจะพบได้ว่าเมื่อลูกหนี้ต้องเผชิญปัญหาหนี้สินรุนแรงจนไม่อาจหาทางชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เมื่อถึงคราวอับจนหนทาง ลูกหนี้บางรายก็ตัดสินใจหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ไปเสียเลย หรืออาจจะแสวงหาหนทางอื่นที่จะทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ได้ โดยลูกหนี้บางรายอาจใช้วิธีการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินออกไปเสีย เช่น ขายบ้าน ขายที่ดิน ขายรถยนต์ หรือทรัพย์สินอื่นๆ ที่ตนมีอยู่ หรือยกให้ลูกหลานไป โดยอาจจะมีการขายหรือยกทรัพย์สินเหล่านั้นให้กับคนอื่นจริงๆ หรืออาจจะแค่ทำที่เป็นขายหรือยกให้คนอื่นไปแต่ความจริงแล้วทรัพย์สินยังเป็นของลูกหนี้อยู่เหมือนเดิม ในขณะที่ลูกหนี้บางรายอาจถึงขนาดสมคบกับคนอื่นแสร้งทำว่าเป็นหนี้กัน แล้วให้ผู้สมคบกันมานั้นฟ้องร้องดำเนินคดีและบังคับคดีเอาจากทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ ด้วยหวังว่าเมื่อตนเองจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินออกไปแล้วหรือ

ทรัพย์สินที่มีถูกบังคับคดีไปแล้ว เจ้าหนี้คงจะไม่สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของตนเองได้อีกต่อไป พฤติกรรมการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ นั้นส่งผลกระทบต่อการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ เนื่องจากไม่เพียงแต่ขาดการชำระหนี้จากลูกหนี้เท่านั้น ชำรายังไม่มีทรัพย์สินไว้ให้เจ้าหนี้บังคับชำระหนี้ได้อีกต่างหาก

บทความนี้ต้องการนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของการที่ลูกหนี้จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินเพื่อหลีกเลี่ยงชำระหนี้ ว่าการกระทำดังกล่าวส่งผลในทางกฎหมายอย่างไร และฝ่ายเจ้าหนี้จะมีวิธีการแก้ไขปัญหาประการใดเพื่อให้กลับมา มีโอกาสได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้อีกครั้ง ประกอบกับเจ้าหนี้จำเป็นต้องไปฟ้องร้องดำเนินคดีตัวลูกหนี้และบุคคลที่ได้รับทรัพย์สินไปจากลูกหนี้หรือไม่ รวมทั้งจำเ็นที่จะต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้หรือไม่ประการใด โดยประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาก็คือ การจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ นั้นถือว่าเป็นการฉ้อฉล หรือเป็นการกระทำที่ตกเป็นโมฆะ รวมถึงพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างผลทางกฎหมายในทั้งสองกรณีด้วย

หนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร

เพื่อทำความเข้าใจปัญหาที่ได้นำเสนอไปแล้วได้ดียิ่งขึ้น ในเบื้องต้นขอกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้ขึ้นมาเสียก่อน ว่าหนี้ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร การเกิดขึ้นของหนี้ตามกฎหมายนั้นจะต้องมีที่มาที่ไป มิใช่เกิดขึ้นตามอำเภอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งที่มาที่ไปของหนี้ นั้นอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า บ่อเกิดแห่งหนี้หรือมูลแห่งหนี้ ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ 1) นิติกรรม 2) นิติเหตุ และ 3) บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

1. นิติกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 149 บัญญัติว่า “นิติกรรม หมายความว่า การใดๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ” ดังนั้น นิติกรรมจึงหมายความว่า การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายและผู้ที่ทำขึ้นต้องการให้มีความผูกพันตามกฎหมายกับบุคคลอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิ ซึ่งนิติกรรมนั้นจะเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว เช่น คำมั่นจะให้รางวัล หรือพินัยกรรม หรือนิติกรรมหลายฝ่าย เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่า สัญญากู้ สัญญาจ้างงาน ก็ได้ ซึ่งก่อให้เกิดหนี้ต่างตอบแทนขึ้นระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย กล่าวคือ ผู้ซื้อจะมีหนี้ที่จะต้องชำระเงินค่าบ้านและที่ดิน ส่วนผู้ขายก็มีหนี้ที่จะต้องส่งมอบบ้านและที่ดินให้แก่ผู้ซื้อด้วยการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ เป็นต้น

2. นิติเหตุ

หมายถึง หนี้ที่ผู้กระทำมิได้สมัครใจก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล แต่เกิดขึ้นโดยกฎหมายบังคับ (เพ็ง เพ็งนิตติ, 2556) ซึ่งนิติเหตุประกอบไปด้วย 1) ละเมิด 2) การจัดการงานนอกสั่ง และ 3) ลากมีควรได้

2.1 ละเมิด

ละเมิดเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดสิทธิผู้อื่น ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น แต่เดิมเรียกว่า การประทุษร้ายทางแพ่ง (เพ็ง เพ็งนิตติ, 2556) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” เช่น การนำรถไปจอดที่ห้างสรรพสินค้าและปรากฏว่ารถถูกโจรกรรม ซึ่งถือว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของห้าง ก่อให้เกิดหนี้ ที่ห้าง

ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าของรถ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6616/2558 เดิมห้างสรรพสินค้าเคยแจกบัตรจอดรถและมีพนักงานรักษาความปลอดภัยประจำทางเข้าออกห้างสรรพสินค้า ต่อมาจำเลยยกเลิกการแจกบัตรจอดรถและพนักงานรักษาความปลอดภัย คงเหลือแต่กล้องวงจรปิดเป็นผลให้รถยนต์กระบะ ที่โจทก์รับประกันภัยไว้ถูกคนร้ายลักไป ถือได้ว่าเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อต่อเจ้าของรถคันที่ถูกลักไป จำเลยจึงต้องรับผิดชอบแห่งละเมิด

2.2 การจัดการงานนอกสั่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัตินิยามความหมายของคำว่า การจัดการงานนอกสั่งไว้โดยตรง แต่ได้บัญญัติลักษณะของการจัดการงานนอกสั่งอยู่ในมาตรา 395 ความเป็นว่า “บุคคลใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดยเขามีได้ชานวณไว้ให้ทำก็ดี หรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่นด้วยประการใดก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นจะต้องจัดการงานไปในทางที่จะให้สมประโยชน์ของตัวการ ตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งตัวการ หรือตามที่เจตนาซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นความประสงค์ของตัวการ” การจัดการงานนอกสั่ง จึงได้แก่ การที่บุคคลหนึ่งเข้าทำกิจการงานของผู้อื่น ด้วยมีเจตนาที่จะทำแทนผู้อื่นโดยผู้อื่นมิได้มอบหมายให้ทำ หรือโดยไม่มีสิทธิประการอื่นที่จะทำได้ (สนั่นทกรธร โสเถติพันธุ์, 2557) เช่น นาย ก. นำรถไปล้างที่ร้านบริการล้างและซ่อมรถยนต์ แต่ทางร้านพบว่าไฟท้ายรถยนต์ของนาย ก. เสีย จึงจัดแจงซ่อมไฟท้ายให้โดยที่เจ้าของรถมิได้สั่ง จะเห็นได้ว่ากรณีนี้เป็นการกระทำนอกเหนือจากที่ร้านได้รับมอบหมายจากเจ้าของรถ แต่ทำไปก็เพื่อประโยชน์ของเจ้าของรถเอง เมื่อเจ้าของรถได้รับประโยชน์จึงต้องผูกพันตามกฎหมาย ก่อให้เกิดหนี้ที่ต้องชำระค่าซ่อมแซมไฟท้ายดังกล่าวขึ้น ตามมาตรา 401 วรรค 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าการที่เข้าจัดการงานนั้นเป็นการสมประโยชน์ของตัวการ และต้องตามความประสงค์

อันแท้จริงของตัวการ หรือความประสงค์ตามที่จะพึงสันนิษฐานได้นั้นไช้ ท่านว่าผู้จัดการจะเรียกให้ชดใช้เงินอันตนได้ออกไปคืนแก่ตนเช่นอย่างตัวแทนก็ได้ และบทบัญญัติมาตรา 816 วรรค 2 นั้น ท่านก็ให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม”

2.3 ลากมิกวรไ้

ลักษณะของลากมิกวรไ้ เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406 “บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สินใดเพราะการที่บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ก็ดี หรือได้มาด้วยประการอื่นก็ดี โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้บุคคลอีกคนหนึ่งเสียเปรียบไ้ช้ ท่านว่าบุคคลนั้น จำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เขา อนึ่งการรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่หรือหาไม่นั้น ท่านก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย

บทบัญญัติอันนี้ท่านให้ใช้บังคับตลอดถึงกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมิได้มีไ้ได้เป็นขึ้น หรือเป็นเหตุที่ได้สิ้นสุดไปก่อนแล้วนั้นด้วย ผลของการได้ทรัพย์สินมาตามหลักลากมิกวรไ้ คู่กรณีจะต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่กัน ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 412 “ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไ้เป็นลากมิกวรไ้ได้นั้น เป็นเงินจำนวนหนึ่ง ท่านว่าต้องคืนเต็มจำนวนนั้น เว้นแต่เมื่อบุคคลได้รับไ้โดยสุจริต จึงต้องคืนลากมิกวรไ้เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเมื่อเรียกคืน” เช่น การซื้อที่ดินโดยสำคัญผิดไปว่าที่ดินดังกล่าวสามารถออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3ก.) ได้ แต่ความจริงที่ดินนั้นเป็นที่ดินที่รัฐจัดหาให้แก่ราษฎรเพื่อเป็นที่ทำกิน (ส.ค.1) กรณีเช่นนี้ผู้ซื้อที่ดินซึ่งได้ชำระเงินค่าที่ดินให้แก่ผู้ขายไปแล้วสามารถฟ้องเรียกเงินคืนตามหลักลากมิกวรไ้ ศึกษาได้จาก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5057/2558 เมื่อต้นปี 2534 รัฐบาลมีโครงการจัดหาที่ดินให้แก่ราษฎรมีที่ทำกิน จำเลยกว้านซื้อที่ดินไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน

หลายแปลง รวมทั้งที่ดินแปลงพิพาท แล้วไปขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3ก.) เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2537 โดยอ้างหลักฐาน ส.ค.1 เลขที่ 318 มีห. เป็นผู้แจ้งการครอบครองซึ่งไม่เคยมีการเดินสำรวจที่ดินแปลงพิพาทมาก่อน ต่อมาวันที่ 28 มีนาคม 2537 มีการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก.) ที่ดินแปลงพิพาทให้กับจำเลย ครั้นวันที่ 6 กรกฎาคม 2537 จำเลยนำที่ดินแปลงพิพาทไปขายให้แก่โจทก์ ขั้นตอนตั้งแต่จำเลยจัดหาซื้อที่ดิน ไปจนกระทั่งนำที่ดินพิพาทไปขายให้แก่โจทก์ใช้เวลาประมาณ 7 เดือน พฤติการณ์ดังกล่าวของจำเลย จำเลยรู้อยู่แล้วว่าตนเองไม่มีสิทธิในที่ดินแปลงพิพาทที่จะขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก.) เฉพาะราย เพราะจำเลยเป็นนายหน้ากว้านซื้อที่ดินหลายแปลงจากผู้อื่นรวมทั้งที่ดินแปลงพิพาท จำเลยไม่ได้เป็นผู้ที่ได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงพิพาทอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ใช้บังคับโดยไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิที่ดิน และไม่เคยแจ้งการครอบครองที่ดินพิพาทไว้ต่อนายอำเภอท้องที่แต่ร่วมกับ เจ้าพนักงานที่ดินที่รู้เห็นด้วยกับการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลย ใช้ ส.ค. 1 ของที่ดินแปลงอื่นมาดำเนินการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3ก.) ที่ดินแปลงพิพาทซึ่งเป็นการไม่ชอบ ทั้งนี้เพื่อจะหลอกลวงให้โจทก์หลงเชื่อว่าที่ดินแปลงพิพาทมีเอกสารสิทธิเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3ก.) มิฉะนั้นโจทก์จะไม่ตกลงซื้อที่ดินแปลงพิพาท การที่โจทก์เข้าทำสัญญาซื้อขายกับจำเลยจึงเป็นการทำสัญญาโดยสำคัญผิดในสิ่งที่ป็นสาระสำคัญของนิติกรรม สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156 จึงต้องคืนทรัพย์สินฐานลากมิกวรไ้ ตามมาตรา 172 วรรคสอง ซึ่งตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าว มาตรา 412 ว่าด้วยลากมิกวรไ้ กำหนดให้ต้องคืนเต็มจำนวน ดังนั้น โจทก์

โดยมาตรา 341 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมูลหนี้อันมีวัตถุประสงค์เป็นอย่เดียวกัน และหนี้ทั้งสองรายนั้นถึงกำหนดชำระหนี้แล้ว ท่านว่าลูกหนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมจะหลุดพ้นจากหนี้ของตนด้วยหักกลบลบกันได้เพียงเท่าจำนวนที่ตรงกัน ในมูลหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้น” เช่น การที่ธนาคารหักเงินในบัญชีเงินฝากของลูกค้าเพื่อชำระหนี้เงินกู้ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3015/2545 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 341 ไม่ได้กำหนดว่าการหักกลบลบหนี้จะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น เมื่อการฝากเงินของโจทก์ไว้กับธนาคารจำเลย ไม่มีกำหนดเวลาคืนเงินฝากไว้แน่นอน ต้องถือว่าหนี้เงินฝากถึงกำหนดชำระทันทีที่โจทก์ได้ฝากเงินไว้กับจำเลย และการกู้เงินและการรับฝากเงินระหว่างโจทก์และจำเลย ไม่ปรากฏว่าทั้งสองฝ่ายได้แสดงเจตนาไม่ให้นำหนี้ที่มีอยู่ต่อกันมาหักกลบลบกันได้ จำเลยจึงมีสิทธิที่จะนำเงินฝากในบัญชีของโจทก์ไปหักกลบลบหนี้ที่โจทก์กู้เงินไปจากจำเลยที่ถึงกำหนดชำระแล้วได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากโจทก์

2.3 การแปลงหนี้ใหม่

การแปลงหนี้ใหม่ คือ การทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ เช่น การเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ เปลี่ยนตัวลูกหนี้ เปลี่ยนประเภทของนิติกรรม เปลี่ยนเงื่อนไขของสัญญา ซึ่งทำให้หนี้เดิมเป็นอันระงับไป โดยคู่กรณีต้องผูกพันตามหนี้ใหม่ที่เกิดขึ้น (วิเชียร ตีระอุดมศักดิ์, 2559) ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาฎีกาที่ 7138/2544 เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2537 โจทก์และจำเลยทำสัญญาซื้อขายรถยนต์ในราคา 323,000 บาท ครั้นวันที่ 20 ตุลาคม 2539 โจทก์และจำเลยทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์คันดังกล่าวในราคาเช่าซื้อ 323,000 บาท แสดงให้เห็นถึงเจตนาของโจทก์และจำเลยที่ต้องการเปลี่ยนจากสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาเช่าซื้อ และไม่ประสงค์ที่จะปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายอีกต่อไป ทั้งมีเจตนาตกลงเลิกสัญญาซื้อขายกัน

แล้วสมัครใจเข้าทำสัญญาเช่าซื้อ กันใหม่ โดยจะปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อต่อไป สัญญาซื้อขายจึงสิ้นสุดผูกพันนับแต่วันที่ทำสัญญาเช่าซื้อ ทำให้หนี้ตามสัญญาซื้อขายระงับไปโดยแปลงหนี้ใหม่

2.4 หนี้เคลื่อนกลืนกัน

หนี้เคลื่อนกลืนกัน คือ การที่สิทธิในการรับชำระหนี้และหน้าที่ในการชำระหนี้ตกมาอยู่ในมือของคนเดียวกัน ทำให้บุคคลดังกล่าวมีฐานะเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ของตัวเอง โดยอาจเกิดจากการที่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้กลายเป็นทายาทของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเจ้าหนี้หรือลูกหนี้รับโอนหนี้ หรือสิทธิเรียกร้องของอีกฝ่ายหนึ่งมา เช่น ก. และ ข. เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดากัน ต่างไม่มีคู่สมรสและญาติผู้อื่นอีก ก. กู้เงิน ข. 100,000 บาท ก. เป็นลูกหนี้ ข. เป็นเจ้าหนี้ ถ้า ก. ตาย ข. ก็จะเป็นทายาทของ ก. ต้องรับผิดชอบชำระหนี้ของ ก. รวมทั้งหนี้เงินกู้ 100,000 บาท ซึ่ง ข. เองเป็นเจ้าหนี้ด้วย หนี้จึงเคลื่อนกลืนกัน มีผลให้หนี้ระงับไป เนื่องจากการบังคับชำระหนี้เช่นนี้ไม่เกิดประโยชน์ และโดยหลักแล้วบุคคลจะเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ของตัวเองไม่ได้ (โสภณ รัตนกร, 2551)

3. การควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้

ผลแห่งหนี้ประการที่ 3 คือ การเกิดสิทธิในการควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 214 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา 733 เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย” หมายความว่าในการชำระหนี้เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้จากทรัพย์สินต่างๆ ของลูกหนี้ได้ รวมทั้งทรัพย์สินของบุคคลภายนอกที่ค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย เมื่อกฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ การควบคุมกองทรัพย์สิน

ของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ในการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ โดยถือว่าเป็นผลของหนี้ในทางคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ที่มีต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งเป็นประกันแห่งหนี้ ตามมาตรา 214 ด้วยการคงกองทรัพย์สินของลูกหนี้และสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ไว้ ได้แก่ การเพิกถอนการฉ้อฉล (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2558) การที่มีหนี้เกิดขึ้น หากลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามปกติก็คงจะไม่มีปัญหาอะไร แต่หากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ เจ้าหนี้อาจได้รับความเดือดร้อน จำต้องอาศัยกระบวนการตามกฎหมายในการบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ต่อไป เนื่องจากเจ้าหนี้มีเพียงสิทธิเรียกร้องในการทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้เท่านั้น แต่ไม่อาจบังคับชำระหนี้เอาจากตัวลูกหนี้เองโดยตรงได้ ในการฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อบังคับชำระหนี้นั้น หากลูกหนี้พอมีทรัพย์สินที่เจ้าหนี้จะบังคับชำระหนี้ได้ อยู่บ้างก็นับว่ายังพอมีหนทางที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้ เช่น การที่ลูกหนี้มีบ้านหรือที่ดินของตนมา จดทะเบียน จำนองเพื่อประกันการชำระหนี้เงินกู้ กรณีเช่นนี้หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากบ้านหรือที่ดินที่ลูกหนี้นำมาจดทะเบียนจำนองไว้ หรือในกรณีที่ลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินใดมาเป็นประกันการชำระหนี้ แต่ตัวลูกหนี้มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง เจ้าหนี้ก็ยังมีโอกาสที่จะบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินเหล่านั้นได้ด้วยการสืบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ในขั้นตอนการบังคับคดี อย่างไรก็ตามในบางครั้งที่ลูกหนี้มีภาระหนี้สินค้างชำระแก่เจ้าหนี้ แทนที่ลูกหนี้จะใช้ทรัพย์สินของตนเองเพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แต่กลับโอนทรัพย์สินของตนเองให้แก่บุคคลอื่นไปเสียเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกเจ้าหนี้บังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินเหล่านั้น หรือในบางกรณีก็ไปทำนิติกรรมอย่างอื่นที่ทำให้ตนเองต้องมีสถานะทางการเงินและทรัพย์สินย้ายแปลงกระทั่งไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ซึ่งแน่นอนว่าการกระทำเช่นนั้น

ย่อมส่งผลกระทบต่อเจ้าหนี้ ทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายจากการที่ไม่สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ได้

การแก้ไขปัญหาคงการโอนทรัพย์สินเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ของลูกหนี้ นั้น กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้เจ้าหนี้สามารถเพิกถอนการโอนนั้นได้ในหลักเกณฑ์เรื่องการเพิกถอนการฉ้อฉล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ซึ่งบัญญัติว่า “เจ้าหนี้ชอบที่จะร้องขอให้ศาลเพิกถอนเสียได้ซึ่งนิติกรรมใดๆ อันลูกหนี้ได้กระทำลงทั้งรู้หรือว่าจะ เป็นทางทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าปรากฏว่าในขณะที่ท่านนิติกรรมนั้น บุคคล ซึ่งเป็น ผู้ได้ลากองแต่การนั้นมีได้รู้เท่าถึงข้อความจริง อันเป็นทางทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบนั้นด้วย แต่หากกรณีเป็นการทำให้โดยเสนาหา ท่านว่าเพียงแต่ลูกหนี้ เป็นผู้รู้ฝ่ายเดียวเท่านั้นก็พอแล้วที่จะขอเพิกถอนได้

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับแก่นิติกรรมใดอันมิได้มีวัตถุประสงค์เป็นสิทธิในทรัพย์สิน”

การเพิกถอนการฉ้อฉล

เมื่อได้ทำความเข้าใจถึงสาเหตุของการเกิดหนี้ รวมถึงผลทางกฎหมายที่ตามมาแล้ว ในลำดับต่อมาขอกล่าวถึงเรื่องการเพิกถอนการฉ้อฉล อันเป็นมาตรการในการควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ อย่างหนึ่ง ด้วยการนำทรัพย์สินที่ลูกหนี้ทำนิติกรรมจำนองจำเลยโอนไปยังผู้อื่นให้กลับมาเป็นของลูกหนี้ เพื่อประโยชน์แก่การบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ เนื่องจากการทำนิติกรรมของลูกหนี้นั้นทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ กล่าวคือ ทำให้กองทรัพย์สินของลูกหนี้มีน้อยลง หรือว่ากองทรัพย์สินนั้นมีมูลค่าน้อยลงส่งผลให้เจ้าหนี้ต้องเสียโอกาสในการได้รับชำระหนี้ เช่น การที่ลูกหนี้นำทรัพย์สินของตนไปให้ผู้อื่นเช่า ทำให้เจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินนั้น

ของลูกหนี้โดยปลอดภาระผูกพัน แต่กลับต้องรับโอนทรัพย์สินที่ต้องผูกพันตามสัญญาเข้าไปด้วย เช่นนี้ถือว่าลูกหนี้ทำนิติกรรมลงโดยรู้รู้ว่าเป็นทางทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ โดยให้พิจารณาว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้ได้หรือไม่ หากมีเพียงพอก็ไม่ถือว่าทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ แต่หากมีไม่เพียงพอก็ถือว่าทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2558) การที่ลูกหนี้ทำนิติกรรมเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบเสียแล้วนั้น กฎหมายก็ให้อำนาจแก่เจ้าหนี้ในการร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งเพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ เพื่อให้ทรัพย์สินกลับมาเป็นของลูกหนี้ดั้งเดิมและเจ้าหนี้จะได้ใช้สิทธิบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ต่อไป

นิติกรรมของลูกหนี้ที่อาจถูกเพิกถอนการฉ้อฉลนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายกรณีด้วยกันไม่จำกัดเพียงแต่การโอนทรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกระทำการอื่นที่มีผลไปในการทำนองเดียวกันอีกด้วย เช่นการนำทรัพย์สินไปตีใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้บางคน หรือการโอนเงินที่ตนเองมีให้แก่ผู้อื่น เป็นต้น สำหรับพฤติกรรมการจำหน่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เข้าลักษณะเป็นการฉ้อฉล ศาลฎีกาได้เคยมี คำพิพากษาไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1785/2551 ขณะที่จำเลยที่ 1 ทำนิติกรรมโอนทรัพย์สินตามฟ้องให้จำเลยที่ 2 จำเลยที่ 1 ไม่มีทรัพย์สินอื่นอีก เมื่อจำเลยที่ 1 มีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามฟ้องแต่เพียงอย่างเดียวและเป็นหนี้โจทก์ ตามคำพิพากษาสองแสนบาทเศษและยังไม่ชำระให้โจทก์ แต่กลับโอนที่ดินและสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวให้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุตร จึงทำให้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ไม่มีทางบังคับชำระหนี้เอาจากที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวได้ เป็นทางทำให้โจทก์เสียเปรียบ จากตัวอย่างคำพิพากษาในคดีนี้จะเห็นได้ว่า การที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนให้แก่บุตรทั้งๆ ที่ตนเองยังมีหนี้สินค้างชำระอยู่และไม่ทรัพย์สินอื่นใดที่จะใช้ชำระหนี้ได้ การโอนเช่นนี้ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับชำระหนี้ได้ ถือว่าเป็นการฉ้อฉล

ทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องขอเพิกถอน นิติกรรมการโอนที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างระหว่างลูกหนี้กับบุตรได้

การฟ้องคดีขอให้เพิกถอนการฉ้อฉล

เนื่องจากการฟ้องคดีขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลนั้น เป็นการขอให้ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการทำนิติกรรมของลูกหนี้ที่ได้ทำขึ้นกับบุคคลอื่นซึ่งเรียกว่าผู้ได้ลาภนอก การที่คำพิพากษาจะบังคับได้กับทั้งลูกหนี้และผู้ได้ลาภออกนั้น เจ้าหนี้จำเป็นต้องฟ้องทั้งตัวลูกหนี้และตัวผู้ได้ลาภออกเป็นจำเลย ตามหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ถึงแม้ศาลจะได้กล่าวไว้โดยทั่วไปว่าให้ใช้คำพิพากษาบังคับแก่บุคคลภายนอก ซึ่งมีได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยก็ดี คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอก” ซึ่งหมายความว่า คำพิพากษาของศาลมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความเท่านั้น หากคำพิพากษาของศาลเกี่ยวข้อไปถึงบุคคลภายนอก โดยที่บุคคลดังกล่าวไม่ได้เป็นคู่ความในคดี คำพิพากษาดังกล่าวย่อมไม่อาจใช้บังคับแก่บุคคลนั้นได้ ดังนั้น ในการฟ้องขอเพิกถอนการฉ้อฉลหากโจทก์ฟ้องลูกหนี้เป็นจำเลยแต่เพียงผู้เดียว โดยที่มีผู้ได้ลาภออกเข้ามาด้วย คำพิพากษาของศาลย่อมไม่อาจผูกพันผู้ได้ลาภออกศาลจึงไม่สามารถพิพากษาให้เพิกถอนการทำนิติกรรมระหว่างลูกหนี้กับบุคคลภายนอกได้ และนอกจากนั้นหากผู้ได้ลาภออกทำนิติกรรมโอนทรัพย์สินต่อไปยังบุคคลภายนอกอีกต่อหนึ่ง เจ้าหนี้ก็ต้องฟ้องบุคคลภายนอกนั้นเข้ามาเป็นจำเลยด้วยโดยอาศัยหลักเกณฑ์เดียวกัน ดังเช่นที่ปรากฏใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5444/2551 การฟ้องขอให้เพิกถอน นิติกรรมที่ลูกหนี้ได้กระทำโดยรู้รู้ว่าจะเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 237 นั้น เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะต้อง

ฟ้องคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่ทำนิติกรรมคือลูกหนี้และผู้ได้
ลาภออกจากนิติกรรมเป็นจำเลยจะฟ้องเพียงคนใดคน
หนึ่งไม่ได้เพราะมิฉะนั้นแล้วคำพิพากษาของศาลก็ไม่มี
ผลผูกพันลูกหนี้และผู้ได้ลาภออกโจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1
ซึ่งเป็นผู้ได้ลาภออกจากนิติกรรมที่ทำกับ อ. ลูกหนี้ของ
โจทก์และจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้ทำนิติกรรมจำนองที่ดินกับ
จำเลยที่ 1 เป็นจำเลย มิได้ฟ้อง อ. เข้ามาเป็นคู่ความใน
คดีด้วย แม้ อ. ผู้ทำนิติกรรมขายที่ดินพร้อมบ้านพิพาท
ให้แก่จำเลยที่ 1 จะถึงแก่ความตายไปแล้วโจทก์ก็ชอบ
ที่จะฟ้องทายาทหรือผู้จัดการมรดกของ อ. เข้ามาเป็น
คู่ความในคดี ที่โจทก์บรรยายฟ้องว่า ก่อน อ. ถึงแก่
ความตายได้พักอาศัยอยู่กับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นบุตรและ
เป็นผู้ดูแลรักษา อ. ตลอดมา จึงเป็นไปไม่ได้ที่ อ. จะทำ
นิติกรรมขายที่ดินพร้อมบ้านพิพาทให้แก่จำเลยที่ 1
เพราะขัดต่อเหตุผล ถือว่านิติกรรมดังกล่าวทำขึ้นเพื่อ
ฉ้อฉลโจทก์ ทำให้โจทก์เสียเปรียบนั้น เป็นเพียงการ
บรรยายข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของโจทก์ที่ว่า
อ. กับจำเลยที่ 1 ร่วมกันทำนิติกรรมเพื่อฉ้อฉลโจทก์
เท่านั้น มิใช่การบรรยายฟ้องเพื่อแสดงให้เห็นว่าโจทก์
ฟ้องจำเลยที่ 1 ในฐานะทายาทโดยธรรมของ อ. เมื่อ
โจทก์มิได้ฟ้อง อ. หรือทายาทของ อ. โจทก์ย่อมไม่มี
อำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมดังกล่าว

บทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องการเพิกถอน
การ ฉ้อฉลนั้นช่วยให้ทรัพย์สินของลูกหนี้กลับมาอยู่ใน
กองทรัพย์สินของลูกหนี้เหมือนก่อนที่จะมีการทำ
นิติกรรมการโอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อ
ประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้
ต่อไป ทว่าพฤติกรรมการโอนทรัพย์สินเพื่อหลีกเลี่ยงการ
บังคับชำระหนี้ของลูกหนี้ ในบางกรณีอาจไม่สามารถ
เพิกถอนการฉ้อฉลได้เนื่องจากการ โอนทรัพย์สินของ
ลูกหนี้ได้กลายเป็นโมฆะไปเสียแล้ว

การโอนทรัพย์สินที่เป็นตกเป็นโมฆะ

ถึงแม้ว่าการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ให้แก่
บุคคลอื่นจะทำให้การโอนนั้นตกเป็นนิติกรรมที่เป็นการ
ฉ้อฉลดังที่ได้กล่าวมาในหัวข้อที่แล้ว แต่ถึงกระนั้นการ
โอนทรัพย์สินของลูกหนี้ไปให้แก่บุคคลอื่นในบางกรณีก็
อาจจะมีผลร้ายแรงกว่ากล่าวคือ อาจถึงขนาดตกเป็น
โมฆะไปเลยก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป โดย
อาจพิจารณาได้ใน 2 กรณี ต่อไปนี้

1. การโอนทรัพย์สินที่เกิดจากการแสดง เจตนาฉ้อฉล

การที่ลูกหนี้และบุคคลอื่นสมคบกันโอน
ทรัพย์สิน เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ เช่น
แกล้งทำเป็นซื้อขายทรัพย์สินกัน โดยไม่มีการซื้อขายกัน
จริง เป็นการแสดงเจตนาฉ้อฉลโดยสมบูรณ์ ตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 155 วรรคหนึ่ง ซึ่ง
บัญญัติว่า “การแสดงเจตนาฉ้อฉลโดยสมบูรณ์กับคู่กรณีอีก
ฝ่ายหนึ่งเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอก
ผู้กระทำการโดยสุจริต และต้องเสียหายจากการแสดง
เจตนาฉ้อฉลนั้นมิได้” การทำสัญญาซื้อขายที่เกิดจากการ
แสดงเจตนาฉ้อฉลตกเป็นโมฆะ จึงมิใช่การฟ้องเพิกถอน
การฉ้อฉลตามมาตรา 237 (วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์,
2559) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2041/2547 จำเลยที่ 1
ตกลงขายที่ดินและบ้านพิพาทให้แก่โจทก์ทั้งสองโดยได้
มีการส่งมอบที่ดินและบ้านพิพาทให้แก่โจทก์ทั้งสองเข้า
ซ่อมแซมครอบครองตลอดมา อันเป็นการชำระหนี้
บางส่วน ข้อตกลงจะซื้อจะขายที่ดินและบ้านพิพาทจึงมี
ผลผูกพันบังคับต่อกันได้แล้ว จำเลยทั้งสองสมคบกันจัด
ทะเบียนโอนซื้อขายที่ดินพิพาทโดยไม่สุจริตและไม่มี
การชำระเงินกันจริง จำเลยที่ 2 มิใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์
ที่ดินพิพาทที่แท้จริง การแสดงเจตนาของจำเลยทั้งสอง
ในทางทะเบียนเกี่ยวกับที่ดินพิพาท จึงเป็นการแสดง
เจตนาฉ้อฉลโดยสมบูรณ์เป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์มาตรา 155 วรรคหนึ่ง และผู้มีส่วนได้เสีย

คนหนึ่งคนใดจะยกความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างตามมาตรา 172 ก็ได้ โจทก์ทั้งสองขอที่จะฟ้องขอให้เพิกถอนเมื่อใดก็ได้ ฟ้องโจทก์ทั้งสองมิใช่การฟ้องขอเพิกถอนการข้อคดีตามมาตรา 237 ไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องฟ้องภายใน 1 ปี ตามมาตรา 240

จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจดทะเบียนโอนซื้อขายบ้านและที่ดินในกรณีนี้เกิดจากการที่ตัวลูกหนี้ตกลงสมคบกับคนอื่นโดยที่มิได้มีการซื้อขายกันจริง จึงถือว่าเป็นการแสดงเจตนาฉ้อโกงเพราะสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่าย ทำให้การจดทะเบียนโอนซื้อขายดังกล่าวตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 155 วรรค 1 ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการข้อคดี ตามมาตรา 237 เท่านั้น

2. การโอนทรัพย์สินที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

อีกหนึ่งกรณีที่มีการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ให้แก่บุคคลอื่นต้องตกเป็นโมฆะ นอกเหนือจากการแสดงเจตนาฉ้อโกง คือ การโอนทรัพย์สินที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 บัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายเป็นการพนันหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ” การโอนในลักษณะนี้ ศาลฎีกาได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5738/2545 โจทก์ฟ้องบังคับให้จำเลยที่ 1 กับพวกโอนที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์ จำเลยทั้งห้าทราบดีแล้วแต่จำเลยที่ 2-5 ยังรับโอนที่ดินพิพาทจากจำเลยที่ 1 แสดงให้เห็นว่าจำเลยทั้ง 5 มีเจตนาโอนและรับโอนที่ดินพิพาท เพื่อขัดขวางมิให้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของจำเลยที่ 1 ได้รับชำระหนี้ทั้งหมดตามที่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ไว้แล้ว นิติกรรมการซื้อขายที่ดินพิพาท จึงเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการ

ขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 โจทก์ซึ่งเป็น ผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้สิทธิในเรื่องการเพิกถอนการข้อคดี

คำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นนี้ทำให้เห็นว่าการที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลอื่นถึงแม้ว่าจะมิได้มีการสมคบคิดกันเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้โดยตรง แต่หากการโอนนั้นเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นการทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับชำระหนี้ได้ โดยที่ตัวผู้รับโอนก็ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น การโอนระหว่างลูกหนี้กับผู้รับโอนถือได้ว่ามีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการข้อคดีตามมาตรา 237 อย่างไรก็ดี ถึงแม้พฤติการณ์ของลูกหนี้ในคดี 5738/2545 จะมีความใกล้เคียงกับการทำนิติกรรมที่ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบในเรื่องการเพิกถอนการข้อคดีอยู่มาก แต่สาเหตุที่ทำให้ผลของคดีนี้ศาลมีคำพิพากษาวานิติกรรมตกเป็นโมฆะ เนื่องจากกรณีนี้เจ้าหนี้มุ่งประเด็นไปที่วัตถุประสงค์ของนิติกรรมเป็นหลักนั่นเอง

ผลของการที่นิติกรรมตกเป็นโมฆะ คือ นิติกรรมนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเลยอย่างไรก็ดี แม้ตามกฎหมายนิติกรรมที่เกิดขึ้นจะตกเป็นโมฆะ แต่การที่จะได้รับผลจากการเป็นโมฆะนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียยกขึ้นกล่าวอ้างถึงความเป็นโมฆะนั้นขึ้นมาเสียก่อน มิเช่นนั้นแล้วคู่กรณีก็จะมิได้รับผลแต่ประการใดจากการที่นิติกรรมตกเป็นโมฆะ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 วรรคหนึ่งความว่า “โมฆะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างก็ได้” บุคคลที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 172 วรรคหนึ่ง คือ ผู้ที่จะได้ประโยชน์หรือ

เสียประโยชน์หากนิติกรรมที่กล่าวอ้างเป็นโมฆะ (วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, 2559) มาตรา 172 วรรค 2 ได้บัญญัติผลของการกล่าวอ้างความเป็นโมฆะไว้ว่า “ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ” การคืนทรัพย์สินฐานลาภมิควรได้ คู่กรณีจะต้องคืนเฉพาะทรัพย์สินที่ยังเหลืออยู่ในขณะเรียกคืน ถ้าหากเขาได้รับไว้โดยสุจริต คือ เหลือเท่าไรก็คืนเท่านั้นไม่ต้องคืนให้เหมือนเดิมทุกอย่าง (สนันท์กรณ ใสติพันธุ์, 2557)

ความแตกต่างระหว่างการเพิกถอนการฉ้อฉลกับ การโอนทรัพย์สินที่เป็นโมฆะ

จากที่ได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมถึงผลที่แตกต่างกันในทางกฎหมายของแต่ละกรณีแล้ว ในขั้นตอนนี้ขอกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการเพิกถอนการฉ้อฉลกับการโอนทรัพย์สินที่เป็นโมฆะ ดังนี้

1. การเพิกถอนการฉ้อฉล คือ การโอนทรัพย์สินระหว่างลูกหนี้กับผู้ได้ลาภนอกเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ชอบด้วยกฎหมาย แต่การโอนที่เกิดจากเจตนาฉ้อฉลหรือมีเจตนาขัดขวางการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ เป็นนิติกรรมที่ไม่สมบูรณ์ ตกเป็นโมฆะ

2. การเพิกถอนการฉ้อฉลเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะขอให้ศาลเพิกถอน ส่วนการโอนที่ตกเป็นโมฆะเป็นสิทธิของ ผู้มีส่วนได้เสียที่จะยกความเป็นโมฆะขึ้นกล่าวอ้าง หากไม่มี ผู้มีส่วนได้เสียยกขึ้นกล่าวอ้างถึงแม้การโอนนั้นจะตกเป็นโมฆะไปแล้วโดยผลของกฎหมาย แต่ก็ยังไม่อาจใช้ยื่นต่อผู้อื่นได้

3. อายุความฟ้องเพิกถอนการฉ้อฉล คือ 1 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 240 “การเรียกร้องขอเพิกถอนนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่เวลาที่เจ้าหนี้ได้รู้ต้นเหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน หรือพ้นสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมนั้น”

ส่วนการกล่าวอ้างความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมนั้นกฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาหรืออายุความไว้ ผู้มีส่วนได้เสียจึงมีสิทธิกล่าวอ้างได้นับแต่เวลาที่เกิดโมฆะกรรมตลอดไปไม่ว่าในเวลาใดๆ แม้จะเกินกำหนดเวลา 10 ปีแล้ว ก็ไม่ขาดอายุความหรือเสียสิทธิในการกล่าวอ้าง (ศักดิ์ สนองชาติ, 2557)

4. ผลของการเพิกถอนการฉ้อฉล คือ ทรัพย์สินที่ถูกโอนไปกลับมาอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ ส่วนผลของการโอนที่เป็นโมฆะ คือ ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่กันตามหลักลาภมิควรได้ กล่าวคือ หากมีการรับทรัพย์สินไว้โดยสุจริตก็ให้คืนเพียงส่วนที่เหลืออยู่ในขณะเรียกคืน แต่ถ้าได้รับทรัพย์สินไว้โดยทุจริต ก็จะต้องคืนทรัพย์สินเต็มจำนวน (ศักดิ์ สนองชาติ, 2557)

บทสรุป

การที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ หากการโอนนั้นเกิดจากการสมคบกันระหว่างลูกหนี้กับผู้รับโอน โดยเห็นได้ชัดเจนาว่ามีเจตนาหลีกเลี่ยงการชำระหนี้อย่างแนบเนียน การโอนนั้นย่อมมีผลเป็นนิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาฉ้อฉลอันตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 155 วรรค 1 แต่หากการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ได้มีการสมคบคิดกันระหว่างผู้โอนกับผู้รับโอนโดยตรง แต่ตัวผู้รับโอนทราบ ว่าทรัพย์สินนั้นถูกเจ้าหนี้บังคับชำระหนี้อยู่ การโอนเช่นนี้ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะขัดขวางการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ในขณะเดียวกันหากการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ อาจจะไม่ได้อ้างเจตนาขัดขวางไม่ให้เจ้าหนี้บังคับชำระหนี้ได้เสียทีเดียว แต่ทั้งตัวลูกหนี้และผู้รับโอนทรัพย์สินจากลูกหนี้ ก็รู้ว่าการโอนของตนทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ

การไต่ถามดังกล่าวย่อมตกเป็นการขอลอ ซึ่งเจ้าหน้าที่สามารถขอต่อศาลให้มีคำสั่ง เพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237

จากพฤติกรรมการไต่ถามของลูกหนี้ไปยังบุคคลอื่นทำให้เกิดผลในทางกฎหมายที่แตกต่างกันดังที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น จึงสามารถสรุปความแตกต่างระหว่างการไต่ถามที่เป็นนิติกรรมกับการไต่ถามที่เป็นโมฆะได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปความแตกต่างระหว่างการไต่ถามที่เป็นนิติกรรมกับการไต่ถามที่เป็นโมฆะ

ลำดับ	ความแตกต่าง	การเพิกถอนการขอลอ	การไต่ถามที่เป็นโมฆะ
1.	ผลของการไต่ถาม	สมบูรณ์	โมฆะ
2.	ผู้ที่มีสิทธิดำเนินการตามกฎหมาย	เจ้าหน้าที่ของ ผู้ไต่ถาม	ผู้มีส่วนได้เสีย
3.	อายุความ	1 ปี	ไม่มีอายุความ
4.	ผลของการเพิกถอน/กล่าวอ้างความเป็นโมฆะ	ทรัพย์สินกลับมาเป็นของลูกหนี้	คืนทรัพย์สินให้แก่กัน ฐานลามิควรรได้

เอกสารอ้างอิง

- เพ็ง เพ็งนิตติ. (2556). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ไพโรจน์ วาญภาพ. (2558). รวมคำบรรยาย ภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. (2559). แพ่งพิสดาร เล่ม 1. กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์.
- ศนันท์กร โสติพิพันธุ์. (2557). คำอธิบายนิติกรรมสัญญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลามิควรรได้. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ศักดิ์ สอนงชาติ. (2557). คำอธิบายประมวลแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมสัญญา. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- โสภณ รัตนกร. (2551). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2560). ปัญหาหนี้ครัวเรือน. สืบค้น 21 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.bot.or.th>.